This question paper contains 4+2 printed pages]

HPAS (Main)—2016

SANSKRIT

Paper II

Time : 3 *Hours* *Maximum Marks* : 100

Note :— Attempt only *five* questions. Candidates are required to attempt at least *one* question from each of the Section in addition to question No. **4** & **5** which is compulsory.

सूचना: — केवलं **पंचैव** प्रश्नाः समाधेयाः। चतुर्थः पंचमश्च प्रश्नौ अनिवार्यौ स्तः। परीक्षार्थिनः अनिवार्य प्रश्नातिरिक्तं प्रतिखण्डात् आवश्यक रूपेण न्यूनान्न्यूनं **एकं** प्रश्नं समाधातुं निर्दिश्यन्ते।

Section – A

खण्ड – अ

1. (*a*) Examine critically the statement 'माघे सन्ति त्रयो गुणाः'। 10

'माघे सन्ति त्रयो गुणाः' अस्य कथनस्य समीक्षात्मकं परीक्षणं कुरुत।

P.T.O.

(*b*) Write a note on Śrī Harṣa's scholarship. 10

श्रीहर्षस्य पाण्डित्यविषये एकं लेखं विरच्यताम्।

2. Write an introductory essay on the subject-matter dealt with in the Arthaśāstra of Kautilya. 20

कौटिल्यविरचिते अर्थशास्त्रे विवेचितविषयवस्तुनि एकः परिचयात्मको निबन्धः विरचनीयः।

3. "Mṛcchakaṭikam is a social play." Examine the statement with apt illustrations. 20

''मृच्छकटिकम अस्ति एकं सामाजिकं नाटकम्।'' अस्य कथनस्य उचितोदाहरणैः परीक्षा विधेया।

4. Write short notes in *Sanskrit* on the following :

2×10 = 20

अधस्तनेषु **संस्कृतभाषायां** संक्षिप्त टिप्पणी कार्या :

(*i*) मेघदूतम्

(*ii*) राजतरङ्गिणी।

Section – B

खण्ड – ब

5. Explain in *Sanskrit* any *two* of the following verses :

2×10 = 20

अधः प्रदत्तेषु पद्येषु कयोश्चिद् **द्वयोरेव संस्कृते** व्याख्या कार्या :

(क) दिक्कालाद्यनवच्छिन्नानन्तचिन्मात्रमूर्त्तये।
स्वानुभूत्येकमानाय नमः शान्ताय तेजसे।।

(ख) बोद्धारो मत्सरग्रस्ताः प्रभवः स्मयदूषिताः।
अबोधोपहताश्चान्ये जीर्णमङ्गे सुभाषितम्।।

(ग) पीडितां दुःखसन्तप्तां परिक्षीणां तपस्विनीम्।
ग्रहेणाङ्गारकेणेव पीडितामिव रोहिणीम्।।

(घ) ईशावास्यमिदं सर्वं यत्किञ्च जगत्यां जगत्।
तेन त्यक्तेन भुञ्जीथा मा गृधः कस्यस्विद्धनम्।।

6. Translate into Hindi or English any *two* of the following verses :

2×10 = 20

अधः प्रदत्तेषु पद्येषु कयोश्चिद् **द्वयोरेव** हिन्दीभाषायाम् आँग्लभाषायाम् वा अनुवादो विधेयः

(*i*) निसर्गचित्रोज्ज्वलसूक्ष्मपक्ष्मणा

लसद् बिसच्छेदसिताङ्गसङ्गिना।

चकासतं चारुचमूरुचर्मणा

कुथेन नागेन्द्रमिवेन्द्रवाहनम्।।

(*ii*) अधीतिबोधाचरणप्रचारणै—

र्दशाचतस्रः प्रणयन्नुपाधिभिः।

चतुर्दशत्वं कृतवान् कुतः स्वयं

न वेद्मि विद्यासु चतुर्दशस्वयम्।।

(*iii*) अयं दरिद्रो भवितेति वैधसीं

लिपिं ललाटेऽर्थिजनस्य जाग्रतीम्।

मृषां न चक्रेऽल्पितकल्पपादपः

प्रणीय दारिद्र्यदरिद्रतां नलः।।

7. Explain with reference to the context any *two* of the following : 2×10 = 20

अधःप्रदत्तेषु कयोश्चिद् **द्वयोरेव** प्रसङ्गसन्दर्भनिर्देशपूर्वकं व्याख्या कार्या :

(अ) याञ्चा मोघा वरमधिगुणे नाधमे लब्धकामा।

(ब) त्रयी वार्ता दण्डनीतिश्चेति मानवाः।

(स) निसर्गत एव अभानुभेद्यमरत्नालोकच्छेद्यमप्रदीपप्रभापनेयमतिगहनं तमो यौवनप्रभवम्।

(द) किंवा तेषां साम्प्रतम्, येषामतिनृशंसप्रायोपदेशनिर्घृणं कौटिल्यशास्त्रं प्रमाणम्।

8. (*a*) Comment upon the *Four verses* of fourth act of the Abhijñānaśākuntalam. 10

अभिज्ञानशाकुन्तले चतुर्थाङ्कागत **श्लोकचतुष्टयम्** अधिकृत्य टिप्पणी कार्या।

(*b*) Explain with reference to the context the following verse : 10

अधोऽङ्कितस्य पद्यस्य सन्दर्भप्रसङ्गनिर्देशपूर्वकं व्याख्या विधेयाः

यात्येकतोऽस्तशिखरं पतिरौषधीना।

माविष्कृतोऽरुणपुरस्सर एकतोऽर्कः।

तेजो द्वयस्य युगपद् व्यसनोदयाभ्यां

लोको नियम्यत इवात्मदशान्तरेषु।।

Or/**अथवा**

पातुं न प्रथमं व्यवस्यति जलं युष्मास्वपीतेषु या

नादत्ते प्रियमण्डनापि भवतां स्नेहेन या पल्लवम्।

आद्ये वः कुसुमप्रसूतिसमये यस्या भवत्युत्सवः

सेयं याति शकुन्तला पतिगृहं सर्वैरनुज्ञायताम्।।